

Formativní hodnocení a sebehodnocení žáků a dětí

PaedDr. Iva Tomášková

Hodnocení ?

„Žáci nechodí do školy, aby byli hodnoceni. Hodnoceni jsou proto, abychom jim mohli pomoci v další vzdělávací cestě“

Z La Sala 2013. Česko mluví o vzdělání – hodnocení dětí 7.4.2013

„Na normální škole člověk dostane čtyřku a vlastně ani extra neví za co. Tady od učitele dostane zpětnou vazbu za to, co se mu líbilo, co dělal třeba špatně, může na těch chybách zapracovat. A v tom, v čem je dobře, na čem se může ještě třeba zlepšit. To vidím jako velký plus.“ žák 1. ročník SŠ

Hodnocení

Hodnocení je činnost učitele, v níž učitel zjišťuje žákovy znalosti, dovednosti, postoje žáka v určité etapě jeho vzdělávání, aby je porovnal se žádoucím stavem a formuloval takové hodnotící výroky a zaváděl taková opatření, která budou žáka stimulovat k dosažení tohoto stavu.

Jeho cílem je posoudit výsledky vyučovací činnosti učitele a učební činnost žáka ve vztahu k plánovanému cíli a rozvíjet tak jeho celkovou osobnost.

Kratochvílová, J.: systém hodnocení a sebehodnocení žáků

Důležitost hodnocení

- Složka komunikace mezi žákem, učitelem, rodičem
- Nástroj informací pro učitele, pro žáka i pro rodiče
- Spolurozhoduje o motivaci k učení
- Ovlivňuje sebepojetí
- Nejen prostředek, ale i cíl výuky

Sumativní x formativní hodnocení

Sumativní hodnocení

- Je realizována zpravidla v závěru každého modulu
- Jeho účelem je hodnocení dosažení úrovně studijních výstupů a na realizovaný proces výuky a na učení již nemá vliv
- Umožňuje dosažené úrovni přiřadit určitou známku. S ohledem na svůj charakter neumožňuje zhodnotit všechny učební výstupy a realizovaný proces učení
- Konečný přehled o dosahovaných výkonech

Formativní hodnocení

- Je realizováno průběžně
- Poskytování zpětné vazby
- Umožňuje měnit způsob a přístup v procesu učení na straně pedagoga i žáka
- Aktivní zapojení žáka
- Slovní hodnocení – popisný jazyk
- Práce s chybou
- Aktuální stav vědomostí a dovedností žáka

Známky nejsou formativní

- Hodnocení známkou je omezené, hodnotíme výkony, které mají těžiště ve znalostech
- Nízká sebeúcta žáků se špatnými známkami
- Srovnávání žáků
- Žáci se nedozví nic o svých výkonech a v čem se má zlepšit a v čem je dobrý
- Vzbuzování dojmů u žáků, kteří jsou hodnoceni samými jedničkami, že vše umí a jsou nejlepší
- Poskytují omezenou informaci o tom, co žák umí
- Nepostihují, jak se zlepšuje nebo zhoršuje žákův výkon
- Za každou známkou by měl být ukrytý nějaký slovní výrok

Formativní hodnocení

Je to každé hodnocení, které přináší užitečnou informaci o aktuálním stavu vědomostí a dovedností žáka.

- Poskytování zpětné vazby v procesu učení
- Žák ví, ke se nachází, co zvládá a co má dělat, aby se něčemu novému naučil – více se naučí
- Žák rozumí hodnocení a informace je určena pro něj
- Doví se **v čem** je jeho práce vyhovující a **do jaké** míry je vyhovující
- Verbální hodnocení
- Popisný jazyk hodnocení

Metody formativního hodnocení

KAM jdu, kam směřuji

- ✓ Poskytovat žákům jasné a srozumitelné výchovně vzdělávací cíle
- ✓ Používat příklady úspěšné a slabé práce

KDE se právě nacházím

- ✓ Kritéria hodnocení, různé podoby zpětné vazby, sebehodnocení, vrstevnické hodnocení
- ✓ Využívat techniky, které pomáhají identifikovat současnou žákovu úroveň

JAK se dostanu k cíli

- ✓ Kladení otázek, dovednost sebereflexe, vést žáky k přepracování práce
- ✓ Používat techniky, které pomáhají žákům dosáhnout stanoveného výchovně vzdělávacího cíle

Definice formativního hodnocení

Black a Wiliam

Hodnocení se stává formativním tehdy, když učitelé, žáci či jejich spolužáci získávají, analyzují a použijí důkaz o výkonu žáka za tím účelem, aby rozhodli o dalších postupech ve výuce, které budou pravděpodobně lepší nebo budou postaveny na lepších základech, než by byla ta rozhodnutí, která by učinili, kdyby dané důkazy k dispozici neměli

- Činitelem formativního hodnocení může být kdokoliv – žák, učitel. Spolužáci mezi sebou
- Důraz kladen na sběru informací o tom co žák zvládá

Klíčové strategie formativního hodnocení

Leahyová a apol., 2005

	Kam žák směřuje	Kde právě je	Jak se tam dostane
Učitel	Objasňování sdílení a porozumění cílům učení a kritériím úspěchů	Organizování efektivní třídní diskuse, aktivit a zadávání úloh, kterými získáme důkazy o učení	Poskytování efektivní zpětné vazby, která podporuje učení a posouvá je vpřed
Spolužák	Objasňování sdílení a porozumění cílům učení a kritériím úspěchů	Aktivizování žáků jako zdrojů učení pro sebe	Aktivizování žáků jako zdrojů učení pro sebe
Žák		Aktivizování žáků jako „vlastníků“ svého učení	Aktivizování žáků jako „vlastníků“ svého učení

Strategie formativního hodnocení

- Objasňování, sdílení a porozumění cílům učení a kritériím úspěchu
- Organizování efektivní třídní diskuse, aktivity a zadávání úloh, kterými získáme důkazy o učení
- Poskytování efektivní zpětné vazby, která podporuje učení a posouvá je vpřed
- Aktivizování žáků jako zdrojů učení pro sebe navzájem
- Aktivizování žáků jako „vlastníků“ svého učení

1. Objasňování, sdílení a porozumění cílům učení a kritériím úspěchu

- Jakých vzdělávacích cílů by se škola měla snažit dosáhnout?
- Jaké vzdělávací činnosti, díky nimž by bylo možné těchto cílů dosáhnout, jsou k dispozici?
- Jak lze tyto vzdělávací činnosti efektivně organizovat?
- Jak lze určit, zda je těchto cílů dosaženo?

Vzdělávací cíl

- Vzdělávací cíl je slovní popis toho, co se žáci mají naučit, jaké znalosti, vědomosti, dovednosti, postoje
- Cíl má každá vyučovací hodina
- Učitel si klade otázku, co se žáci budou učit, jak se budou učit, co bude jejich výsledkem a do jaké míry se něčemu naučí, jakou strukturu použije a v jakých krocích bude pracovat, pomáhá plánovat výuku.
- Žák si uvědomí, čemu a do jaké míry se má něčemu naučit, pomáhají mu v učení
- Zvyšují odpovědnost žáka za vlastní proces učení
- Nechat žáky, aby se podíleli na formulaci cílů
- Jsou východiskem pro formulaci kritérií pro hodnocení

Nejasně formulované a objasněné cíle učení a kritéria úspěchu

Nejasně formulované cíle učení	Jasně stanovené cíle učení	Kontext učení	Potenciální nový kontext
Umět napsat návod, jak vyměnit duši na kole	Umět napsat návod	Výměna duše na kole	Napsat návod, jak připravit sendvič
Popsat kamaráda	Umět vytvořit výstižnou charakteristiku	Popis kamaráda	Výstižně charakterizovat příbuzného

Bloomova taxonomie cílů

Kvalita žákova učení

- Ukázky vydařených i nevydařených prací
- Kritéria úspěchu – jak má vypadat má práce
- Různé úrovně kvality úspěchu
- Hodnotící tabulky k rychlé zpětné vazbě
- Dvě otázky – jakou nejdůležitější věc ses naučil, jaká je nezodpovězená otázka
- Na závěr hodiny žáci napíši čemu ještě nerozumí, kde mají zamlženo

Kritéria hodnocení

**Používáte kritéria hodnocení ve výuce a proč
K čemu slouží**

Kritéria hodnocení

- Kritéria hodnocení „jsou měřítko, kterými poměříme kvalitu různých produktů“ (Chvál, 2008)
- Podle jakých kritérií by se Vám nejlépe pracovalo a proč
- K čemu tato kritéria slouží učitelé
- K čemu tato kritéria slouží žákům

Kritéria

- Slouží ke konkretizaci výkonu žáka
- Pomáhá hledat silné stránky v žákově výkonu a upozorňuje tak na jeho slabé stránky
- Výkon žáka je porovnáván vzhledem ke kritériím, které jsou předem stanoveny
- Vtahuje žáka do procesu učení i hodnocení
- Zmírňuje subjektivitu hodnocení
- žák je odpovědný za své učení
- Omezený počet kritérií
- Formulovat je jako žádoucí

Druhy kritérií a jejich tvorba

- checklisty“ – ve slohu: dodržení formy, odstavce, srozumitelnost, minimum gramatických chyb, rozsah, apod.
- Sady kritérií – pro písemný projev, hodnocení portfolia, písemné práce

Tvorba kritérií:

- Jsou vytvořena učitelem
- Tvořena učitelem před zraky žáků
- Na tvorbě kritérií se podílejí žáci

2. Organizování efektivní třídní diskuse, aktivit a zadávání úloh, kterými získáme důkazy o učení

Musíme zjišťovat, co žáci skutečně umí, vědí, znají

Hlaste se jen tehdy, chcete-li položit otázku

- ✓ Vyvolejte dobrovolníky, ale až po náhodném výběru
- ✓ Na dřívka raději čísla než jména – případně, že učíme více skupin
- ✓ Nenechte konverzaci skončit odpovědi – Já nevím
- ✓ Nejdříve položit otázku a pak vybrat žáka
- ✓ Signály rukou
- ✓ Basketbal – nahod' otázku, počkej 3 vteřiny, udeř na některého žáka a odraz žákovu odpověď na jiného žáka
- ✓ Připravovat si otázky
- ✓ Dobu čekání zvyšovat pomalu
- ✓ Všechny změny žákům vysvětlit
- ✓ Zamysli se - prodiskutuj s partnerem – poděl se s ostatními

2. Organizování efektivní třídní diskuse, aktivit a zadávání úloh, kterými získáme důkazy o učení

- Přehnaně strukturované učební prostředí
- Hromadné hlasovací systémy
- Hlasovací prsty
- Hlasovací kartičky
- Barevné kartičky – červené a zelené
- Popisovatelné tabulky
- Odpovídat na otázky – vytvořit vlastní odpověď
- Rohy ABCD –
- Řady – určité tvrzení, ti kteří s ním souhlasí se postaví do jedné řady, ti kteří nesouhlasí se postaví do druhé řady
- Propustky
- Lepítka k zjišťování názoru žáků
- Bodový graf - využití samotné třídy

Tvoření otázek

- Vymýšlení otázek o tom, co se žáci naučili
- Metoda „tří pravdivých a jednoho lživého výroku“
- Konstrukce k tvoření otázek
 - Jak se od sebe liší.....a.....?
 - Jaké jsou výhody a nevýhody.....?
 - Jaký je rozdíl mezi.....a.....?
 - Vysvětlíte proč.....?
 - Co by se stalo kdyby.....?
 - Proč jepříkladem.....?
 - Srovnejte.....a.....z hlediska.
 - V čem se podobají.....a.....?
 - Jak byste vysvětlili.....žákovitřídy?
 - Jakovlivňuje.....?
 - Jaký je nejsilnější argument proti.....?
 - Proč se.....děje?
 - Jaké jsou dopady.....na.....?

3. Poskytování efektivní zpětné vazby, která podporuje učení a posouvá je vpřed

- Poznat své žáky a stanovit jakou míru zpětné vazby každý potřebuje
- Někdy zpětnou vazbu neposkytnout, pokud žák úkol nevzal vážně
- Zpětnou vazbu nemusíme poskytovat ke všemu, co žáci dělají
- Zpětnou vazbu zaměřovat na daný úkol, než na osobnost žáka
- Možnost žáka reagovat na zpětnou vazbu
- Zpětná vazba má představovat více práce pro příjemce než pro poskytovatele
- Zpětná vazba by neměla být moc konkrétní
- Kritická a podpůrná zpětná vazba má být v rovnováze
- Špatné zprávy sdělovat šetrně

Zpětná vazba

- Informace o výkonu žáka – podrobný popis výkonu
- Jednoduchý až obsáhlý komentář
- Jedná se o odbornou a časově náročnou práci
- Informativní zpětná vazba – podává informaci o průběhu, výsledcích žákova učení vzhledem k nějakému vzdělávacímu cíli
- Jak má žák zvládnout úkol
- Pomáhá plánovat další postup učení žáka
- Poskytovat zpětnou vazbu v průběhu učení
- Používat popisný jazyk, nikoliv hodnotící

Kvalitní zpětná vazba

- Okamžitá
- Cílená v souladu se stanovenými cíli výuky
- Konkrétní
- Používá srozumitelný jazyk
- Vhodně načasovaná
- Popisný jazyk

Popisný jazyk zpětné vazby

- Vyjadřujeme se k žákovu výkonu, práci, snaze
- Popisujeme, co vidíme – co nejkonkrétnější a vztahově neutrální
- Eliško, tvoje práce je dobře strukturována, kladeš si reálné cíle. Líbí se mi, že kladeš závažné otázky. Zvaž, zda by tvé práci neprospěla ještě finální jazyková korektura. Celkově považuji tvou práci za velmi zdařilou

3. Poskytování efektivní zpětné vazby, která podporuje učení a posouvá je vpřed

- Přiřad' hodnocení k té správné práci
- Najdi chybu a oprav ji
- Poznámky na konci řádků
- Růžové a zelené zvýrazňovače
- Používání barevných tužek – žáci určí typ chyby
- Jasně sdělit žákovi, co má s konkrétním hodnocením učinit
- Respektujte práci žáka

Zpětná vazba a chyba

- Motivační prvek učení
- Žáci poznávají své nedostatky a snaží se je odstranit učením
- Identifikace chyby, reakce na chybu
- Chyba je součástí žákovy učení

Práce s chybou

- Tečky na konci řádku
- Třídění chyb
- Počet správných odpovědí

Chyba jako zásada efektivního učení

Zásady efektivního učení

1. Pracujte s chybami

- Chybovat je lidské. Je to nevyhnutelné a užitečné. Je to možná ta nejužitečnější učební pomůcka vůbec.
- První zásada vás vede k poznání, že člověk dělá chyby. Tato zásada podněcuje k tomu, abyste chyby uvítali, a mohli se z nich poučit.
- Důležité je, aby jste k chybám přistupovali přátelsky, uvědomovali jste si je, dokázali je napravit a poučit se z nich.

Zpětná vazba ve výuce

- Zeleno – červená karta
- Semafor červená – vůbec nerozumím, žlutá – myslím, že rozumím, ale možná budu potřebovat pomoc, zelená – porozuměl jsem a nepotřebuji pomoc
- Kartičky s odpověďmi – ano x ne, rozumím x nerozumím, souhlasím x nesouhlasím, apod.
- Mysli - prober se spolužákem – vyslov přede všemi
- Žádné ruce nahoře

4. Aktivizování žáků jako zdrojů učení pro sebe navzájem

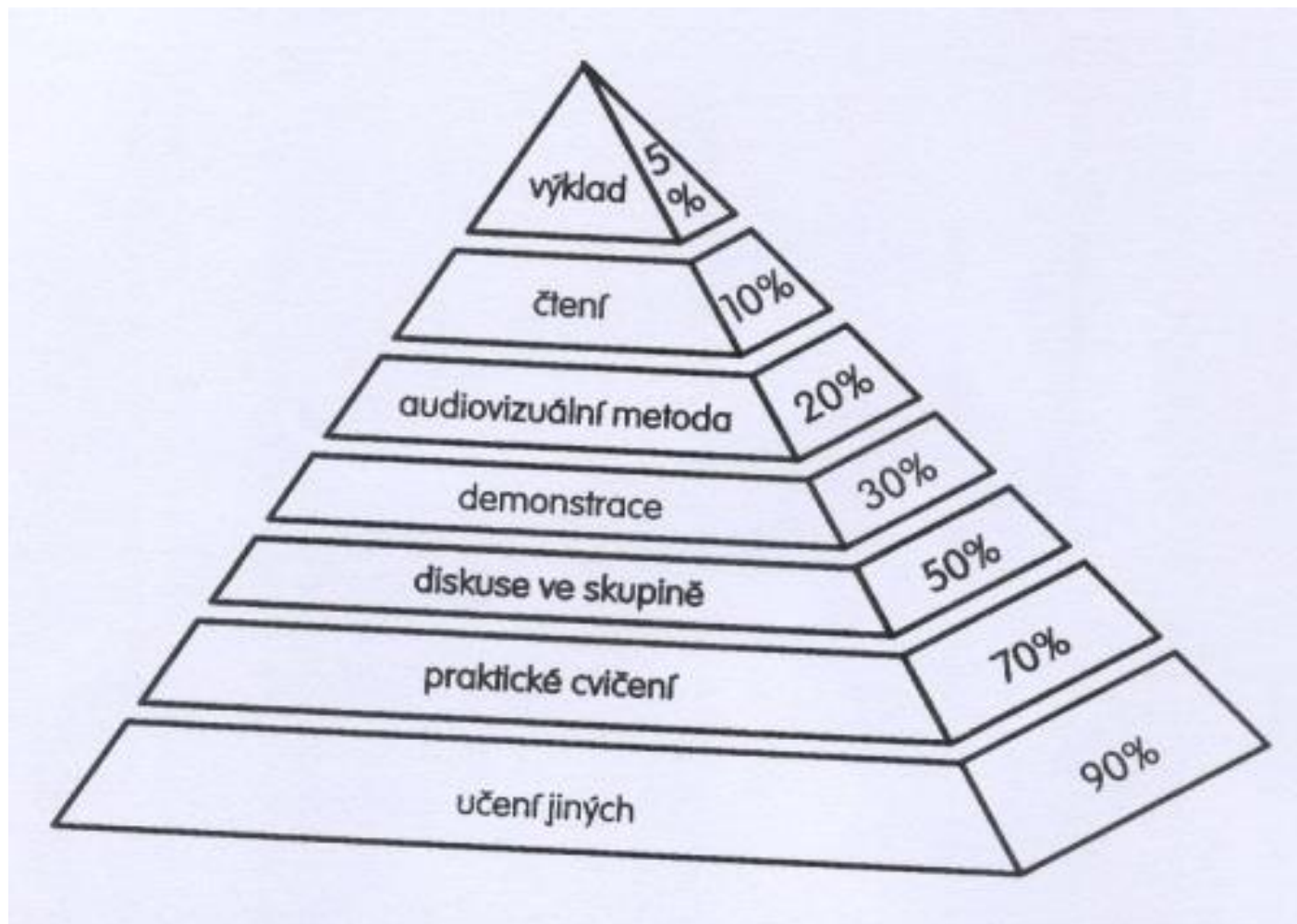
Kooperativní učení

- ✓ Pozitivní vzájemná závislost
- ✓ Interakce v tváři v tvář
- ✓ Individuální odpovědnost
- ✓ Interpersonální dovednosti pro práci v malé skupině
- ✓ Reflexe skupinové činnosti

Vzájemná zpětná vazba

- ✓ Práce e dvojicích
- ✓ Metoda „dvou hvězdiček a jednoho přání“
- ✓ Samolepicí lístky
- ✓ Žák, jako zprostředkovatel učitelovy zpětné vazby

Pyramida učení

Autonomní hodnocení

- Hodnocení v rukou žáka
- Dokážou posoudit své výkony i výkony spolužáků
- Přebírá odpovědnost za své učení
- Uvědomit si své pokroky

Vrstevnické hodnocení

- Motivace k učení – žáci chtějí spolupracovat, pokud jim to umožníme motivuje je to k většímu úsilí
- Sociální soudržnost – žáci si pomáhají, protože chtějí, aby skupina uspěla
- Angažovanost – spolužák může úlohu vysvětlit lépe než učitel
- Kognitivní elaborace – schopnost explicitně vyjádřit to, co jsem pochopil, je více než pouhé implicitní porozumění

Podle Williama, 2011

Vrstevnické hodnocení

- Uznání – otázka
- Vzájemné hodnocení pravopisných cvičení
- Dílny psaní s využitím vrstevnické pomoci
- Pravidlo A-B-C – učitelovi pomocníci
- Vrstevnické hodnocení domácích úkolů
- Dvě hvězdičky a přání
- Naše Kladné vlastnosti
- Chvilka pro čtenáře

Vrstevnické hodnocení – žáci se hodnotí navzájem

- Písemná zpětná vazba je bezpečnější – poskytuje více času na rozmyšlenou a je neveřejná
- Adresát si ji může přečíst v klidu, může se k ní vrátit a poučit se z ní
- Je vhodné nastavit pravidla – ohleduplnost, slušnost, uznání spolužáka a konstruktivní zpětná vazba
- Žák se hodnocení spolužáka může vzdát, pokud nemá dostatek informací
- Vrstevnické hodnocení nacvičujeme na anonymních pracích

5. Aktivizování žáků jako vlastníků svého učení

- Zapojování žáků do plánování práce
- Sebehodnocení
- Sebehodnocení s pravidly
- Sebehodnocení by mělo být součástí každé hodiny
- Plus (lehké)– mínus (těžké)- zajímavé (zajímavé)
- Portfolia žákovská
- Třídní schůzky vedené žáky
- Angažování žáků do role pozorovatelů hodiny

Postřehy žáků k učení

	nesouhlasím	někdy	souhlasím
Věřím, že se toho dokážu hodně naučit			
Ve třídě se toho hodně naučím			
Můj učitel věří, že se toho hodně dokážu naučit			
Je mi nepříjemné, když ostatní žáci pozorují mou práci			
Mí spolužáci mi v učení pomáhají			
Když se hodně učím, cítím se chytřejší			
Můj učitel mi s učením pomáhá			
Rád pomáhám ostatním žákům s učením			

Sebehodnocení ve formativním hodnocení

- Dovednost, při níž sami žáci rozpoznají, zda dosáhli stanoveného cíle, uvedou, co jim k tomu pomohlo, reflektují kvalitu vlastní práce, identifikují své silné a slabé stránky, plánují co udělat do příště a to vše za účelem zlepšení
- Podle Čápa a Mareše (2007) je sebehodnocení srovnání dosažených výsledků nebo svého chování se stanovenými kritérii, standardy

Kdy je žák schopný sebehodnocení

- Košťálová, Miková a Stang (2008) předpokládají, že žák je schopný sebehodnocení, pokud rozpozná ty složky vlastní práce, které dokazují, že dosáhl vlastního cíle
- Popíše a objasní, proč je považuje za zvládnuté
- Najde složky, jejichž zvládnutí musí ještě zlepšit
- Popíše a ujasní, v čem se liší od očekávaného výkonu
- Identifikuje, co přispělo k dosažení cílů nebo, co mu bránilo v lepší práci
- Naplánuje si, co příště udělá jinak, aby se jeho práce zlepšila

Sebehodnocení

- Pohyby
- Grafické symboly
- Jedna věta na závěr hodiny
- Hodnotící komunikativní kruh
- Systém třech kartiček
- Sebehodnotící listy
- Vyber nejlepší a nejhorší
- Sebehodnocení na konci hodiny
- Erb
- Můj štít

Závěr

- Formativní hodnocení priorita každého učitele
- Efektivní zpětná vazba SEMAFOR
- Sebehodnocení JEDNA VĚTA
- Učební pokroky
- Žáci jsou odpovědní za své učení a za svůj rozvoj a jak jim v tom pomoci

Použitá literatura

- Starý, K., Laufková, V. a kol: Formativní hodnocení ve výuce, Portál 2016
- Wiliam, D., Leahyová, S.: Zavádění formativního hodnocení, Edulab 2016
- Kratochvílová, J.: Systém hodnocení a sebehodnocení žáků, MSD spol.s.r.o. 2011
- Stará, J. a kol.: Slovní hodnocení na 1. stupni, RAABE 2006
- Košťálová, H., Stang, J.: Školní hodnocení žáků a studentů se zaměřením na slovní hodnocení
- Slovní hodnocení na 1. stupni
- Žáčková, H., Jucovičová, D.: Metody hodnocení a tolerance dětí s SPU
- Veronika Laufková: Prezentace

Děkuji za pozornost

PaedDr. Iva Tomášková